

Vplyv povahy na cnosť

H. D. Noble O. P.

17. januára 2020 ✚ **Spoločnosť**

Vidíme, že aj keď máme určité zdroje mravného konania, predsa len je v nás sklon ku zlu. Následkom dedičného hriechu. Tak sa dostávame po štúdiu mravných schopností ku štúdiu našich vlôh, ktoré sú ako naočkované na naše schopnosti a ktoré nás určujú a prikláňajú k dobrému alebo k zlému. Tieto vlohy sú rôzne podľa jednotlivcov. Sme si rovní podľa svojich schopností, ale nemáme rovnaké vlohy v týchto schopnostiach.

Sú povahy s väčším či menším sklonom k dobru. Svätý Tomáš sa dokonca nerozpakuje povedať, že sú ľudia, ktorí sa už rodia s akousi vlohou ku hriechu. Preštudujme si teda vrozenú povahu.

Samozrejme, len v hlavných obrysoch, pretože sa jedná o obrovskú štúdiu, ktorá je samostatným oddielom psychológie. Pýtame sa: Čo je to vrozená povaha? Aké má korene, hlavné sklony a znaky? Aké pomôcky a prekážky z nej plynú pre mravné jednanie?

Čo je to vrozená povaha?

Najlepšie môžeme sledovať vrozenú povahu u dieťaťa, pretože tam sa ešte javí vo svojej prirodzenej čistote. Aby sme mu porozumeli, porovnajme ho, ako sa javí u dieťaťa s charakterom, osobitosťou, osobnou povahou u dospelého. Všeobecne povedané, charakter je súhrn a hlavne typické usporiadanie rôznych vlastností, ktoré človek nadobudol behom svojho života. Každý človek má svoju mentalitu a duchovnú orientáciu, určitý sklon vôle a citové zafarbenie. Nikto sa nepodobá druhému týmto súhrnom vlastností. Každý človek má svoju vlastnú rozumovú, citovú, mravnú a psychologickú osobitosť. Povaha je teda pôvodnou osobitosťou človeka – dieťaťa. Je to prvotný spôsob konania, ktorý sa javí u dieťaťa, než prídu rôzne iné vlastnosti, ktoré zaostria a určia oné sklony pôvodné.

Odkiaľ je táto povaha? Z veľkej časti povstáva dedičnosťou. Máme svoju povahu od svojich predkov. Napríklad aj vzdialených. Dedičnosť je ako keby náladová. Postupuje často skokmi, nejdúc vždy po presných stupienkoch. Čo dedí dieťa od svojich predkov? Premrštený názor o dedičnosti tvrdí, že rodičia predávajú svojim potomkom, bližším či vzdialeným, už úplne hotové a vypracované vlastnosti, ktoré sami nadobudli počas života. Tento názor tvrdí, že rodičia predávajú svojim deťom už hotové vlastnosti náboženské, mravné, rozumové a afektívne.

No skúsenosť sama tomu odporuje. Dieťa dobrých a čestných rodičov nemá ešte samým narodením zaistenú mravnosť. Je potrebné k nej vychovávať. Nie je dedičnosťou psychologickou vo vlastnom slova zmysle. Nededíme po rodičoch cnosti alebo neresti samy a priamo. Môžeme hovoriť len o dedičnosti fyziologickej, teda organickej, ktorá sa len nepriamo stáva dedičnosťou psychologickou. Ako sa môže dieťa podobať na svojich rodičov, tak sa im môže podobať aj tvarom tela a jeho údob.

Každý jednotlivec má svoje telesné vlastnosti a zvláštnosti. Máme tiež rovnaké údy, ale nie rovnaký vnútorný telesný útvar. Biochemické zoskupovania u nás nie sú rovnaké. Každý jednotlivec si upravuje následkom svojho vlastného vývoja svojím spôsobom svoj organizmus a svoje nervové bunky pre svoju mentalitu, pre svoje sklony a pre svoje vlastné psychologické reakcie. Každá činnosť mravná, rozumová a citová má určitý ohlas v telesnej sústave. Naše telo je ako lýra, ktorej strunami hýbe každá myšlienka, každý pocit. Všetci si jednotlivo upravujeme pôsobnosť nervových buniek. Tak dieťa prijíma od svojich rodičov svoje osobité telesné uspošobenie a v ňom mnoho ich vlastností získaných a zdedených.

Neprijíma ale, ako bolo povedané, od svojich rodičov cnosti a neresti, ani vyhranené vlastnosti, ale prijíma od nich svoje telo, ktoré je ako podklad svojím určitým usporiadaním u predkov k tej alebo onej cnosti, k tej či onej neresti. Tým je človek disponovaný, pripravený, avšak nie výslovne, k cnostiam alebo nerestiam svojich rodičov. Tieto telesné vlastnosti sú prvým zdrojom osobitej povahy. Tieto sklony, ku ktorým je človek akosi pripravený, sa začínajú u dieťaťa skoro prejavovať. Už od prvých rokov ukazuje dieťa svojím obvyklým konaním, čo z neho asi bude, aké bude jeho zmýšľanie, cítenie, jeho ráz.

Už od mladosti sa deti navzájom líšia. Jeden sa ukazuje ako prudký, výbojný duch, iný zas ako utiahnutý. Sú deti často plačúce aj usmievavé, deti ukazujúce, že budú kľudnými, máme deti labužníkov, sebcov, kokety, parádnice a tyranov. Dieťa rastie, jeho organizmus sa rozvíja a otvára poznaniu. V prvých rokoch rozvíja dieťa neuveriteľnú činnosť. Len bystré oko matky si je toho vedomé. Uvážte len onen nesmierny počet vedomostí, ktorý dieťa prijíma v prvých rokoch. Denne sa množia jeho akty hnevu, maškrtnosti, sebecka. Kolkokrát musí podľahnúť maškrtnosti vecí vábiacich práve preto, že sú zakázané. Tieto zlé skutky zosilňujú oné vrodené sklony, vrodenú povahu. Prvotná povaha, ktorú si človek prinesie z kolísky, nie je ani dobrá ani zlá, ale sklony sa môžu stať dobrými alebo zlými.



Zdroj: wikipedia.com

Hlavné druhy pováh

Ukážem letmo prehľad rôznych pováh, ktoré môžeme pozorovať u dieťaťa aj u dospelého, lebo naša povaha sa môže stále vyvíjať. Nechcem deliť povahy podľa mravného hľadiska, ale podľa hľadiska psychologického, ktoré je zaujímavejšie a poučnejšie. Všetky povahy sú upotrebitelné pre dobro tak ako pre zlo. Treba ich vychovávať, viesť, čistiť a orientovať. Z hľadiska ľudského poznania rozlišujeme povahy typu rozumového a viac zmyslovo založeného.

Typ rozumový je ten, kde ani zmysly ani obrazotvornosť neprevládajú. Taký človek rád abstraktne myslí, premýšľa, hrá sa s pojmi, rád rozumne diskutuje. Stále si kladie otázku „prečo“. Je to duch vedecky, filozoficky založený. Typ zmyslový je ten, ktorého činnosť sa predovšetkým vybíja v zmysloch, v obrazotvornosti. Myslenie takého človeka sa skôr zaoberá vecami praktickými a experimentálnymi. Je to duch praktický, duch, ktorý nerád vysoko a dlho zmýšľa, duch často prospechársky. Takí ľudia sú bedliví pozorovatelia detailov, problémov vo veci, majú dobrý hospodársky zmysel, sú súdne a prezieravo opatrní.

Medzi týmito dvoma typmi, bádateľmi a praktickými, je celá rada zmiešaných pováh. Sú medzi nimi ľudia osobití, ktorí dokážu dobre posúdiť a riadiť vlastnú činnosť. Z druhej strany sú zase ľudia bez iniciatívy, ľudia, ktorí sa nezmôžu na vlastnú myšlienku, ktorí len opakujú obohraté myšlienky. Aký je len rozdiel medzi duchmi vášnivými, v ktorých nie je kludu a rovnováhy, a medzi duchmi kludnými, ktorí stále dokážu špekulovať, ktorí stále vyvodzujú z daných hodnôt a veličín, medzi duchmi presnými a metodickými a medzi rojkami, ktorí nedokážu nič realizovať.

Z hľadiska citového rozlišujeme zase radu rôznych typov. Môžeme tu hovoriť priamo o nespočítateľnom množstve. Citovo založení sa javia najzreteľnejšie, naša citovosť je stále v chode, pretože každá udalosť vonkajšia alebo vnútorná v nás zanecháva nejakú stopu citovej emócie. Tak máme typ ľudí apatických alebo ľahostajných. Títo ľudia nie sú akoby ani schopní nejakého vzrušenia. Prijímajú vplyvy len veľmi pomaly a slabo. Vedľa nich sú zase energickí ľudia, v ktorých sa chveje citovosť ako elektrické prúdenie vln. Avšak táto citovosť je pohyblivá, prechodná, nezanecháva hlbšie dojmy a stopy. K nim sa radia ľudia citliví. Vyznačujú sa hlbokou citovosťou, pocity majú dlhodobý odraz a chvejú dušu až do jej najhlbších záhybov.

Sú dve skupiny týchto ľudí. Prví sú sentimentálni. Sú hlboko citliví, ale ich citovosť je jemná. Sú to melancholici, rojkovia, ľudia nežní, ktorí potrebujú nehu a to často nehu výlučnú, neradi sa o ňu delia. Vedľa nich sú ľudia citoví, ktorí živo prežívajú svoje dojmy a city, ale je v nich mnoho neusporiadanosti, naraz prechádzajú od jedného dojmu k druhému. Títo ľudia milujú silné scény a krízové situácie. Hneď sa rozohnia, ale sú tak premenliví! Lahko sa dajú podráždiť, sú výbojní, výbušní, dokážu vybičovať výbuchy svojich vášní. Podobajú sa ohňostroju, ktorý zapaluje obzor a čoskoro stráca svoje iskry v temnej noci.

Po nich prichádzajú ľudia vášniví. Charakterizuje ich oheň, nenávisť, hlboko sústredená žiadostivosť, výbojnosť vo vyjadrovaní myšlienok. Aj táto povaha je rôzne odstupňovaná. Sú vášnivci nestáli, ktorí žijú v stálom vare. Vášne nimi zmietajú všetkými smermi. Neobhliadajú sa na výstrelky a na smiešne a nemožné dôsledky. Sú však aj vášnivci, ktorí sú sústredení. Jedna vášeň ich úplne pohltí. Úplne ich pohltí, nikdy nie sú dokonale uspokojení. Predsa je však ich dychtivosť usporiadaná, koncentrovaná. Zachovávajú klud aj vo svojich vzplanutiach, zostávajú stále pánmi nad sebou.

Povahy z hľadiska vôle

Stretávame sa s povahami nerovnakej sily energie. Sú ľudia slabí, ľudia nerozhodní, ktorí sa nechávajú unášať. Sú to automaty, otroci pohodlnosti. Poznajú len jeden zákon, ktorý znie: čo najmenej sa namáhať. Sú to ľudia večne váhajúci, večne sa bojací a všetkého sa bojací. Často sa rozoženú aspoň slovom ku krásnemu gestu, ale nikdy ho nepredvedú alebo nedokončia. Sú plní rozhodnutí, ale všetky sú bez ladu a skladu a žiadne nedokončia.

Proti nim stoja ľudia, ktorí vedia, čo chcú, a ktorí to chcú úplne pokojne. Sú odvážni, keď sa vyskytnú ťažkosti. Ba práve ťažkosti ich iba utvrdia v ich úmysloch. Sú podnikaví a vytrvalí. Zároveň je ich vnútro plné dôvery. Sú pevne odhodlaní, vždy sa ovládajú, nepríjemnosť je im len príležitosťou k rozbehu, v ktorom nachádzajú vždy novú silu.

To sú hlavné druhy ľudských pováh. Samozrejme, jednotlivec zapadá len nepresne a len približne do niektorého z týchto rámcov. Jednotlivec je často zlúčením rôznych typov. Také zlúčenie zase býva čisto individuálne a nikým nebýva dosiahnuté. Niekedy aj vek ešte zaostruje oné rysy, ktoré sme videli v rôznych líniách.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/vplyv-povahy-na-cnost/>